

РЕЦЕНЗЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

«Розвиток відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання»

що подається на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01

Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 Освітні/Педагогічні науки,

автор дослідження:

Ярошенко Інна Вікторівна

Актуальність дисертаційного дослідження «Розвиток відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання» зумовлена рядом ключових факторів, що перетинаються в сучасних освітніх та соціокультурних реаліях, відповідають контексту державної освітньої політики України, окресленою комплексом національних та міжнародних стандартів, законів у сфері освіти та державних освітніх програм, а також підкреслюється низкою суперечностей, виявлених дисертанткою у процесі опрацювання літературних джерел. Зазначимо, що розвиток відчуття ритму є фундаментальним компонентом усіх видів музичної діяльності, а також загального розвитку дитини, оскільки впливає на психомоторний розвиток, мовленнєву діяльність, сприяє розвитку когнітивних здібностей, гармонійному фізичному розвитку дошкільника. Важливу роль відіграє чутливість ритму для музично обдарованих дітей, зумовлюючи їх творчий потенціал та подальші музичні досягнення. Особливої гостроти набуває ця проблема в контексті старшого дошкільного віку, коли відбувається інтенсивний інтелектуальний (пізнавальний), психофізичний, емоційно-вольовий, комунікативний розвиток, закладаються основи багатьох навичок, зокрема музичних. Формування стійкого відчуття ритму дитиною, інтеграція основних напрямів логоритміки у художньо-мовленнєву та ігрову діяльність дітей створює міцну базу для подальшого успішного навчання у закладах загальної та позашкільної музичної освіти. Логоритміка синтезує музику, рух і мовлення, що відповідає природнім потребам дитини дошкільного віку, розвиває загальну та дрібну моторику, просторову орієнтацію, ритмічні здібності, вона є ефективною у контексті емоційного розвантаження, когнітивної та музичної стимуляції, а також комунікативної адаптації дітей старшого дошкільного віку є науково

обґрунтованою, що є важливим для забезпечення успішного подолання навчальних труднощів та емоційних переживань, зокрема в умовах війни. Зазначимо також, що умови дистанційного навчання висувають нові виклики та вимоги до освітнього процесу. Пандемія COVID-19, воєнний стан в Україні у зв'язку з повномасштабним вторгненням на її територію, а також інші глобальні події зробили дистанційне навчання невід'ємною частиною сучасної освіти, включно з дошкільним музичним вихованням. Це потребує переосмислення традиційних методик та пошуку ефективної взаємодії з дітьми в онлайн-форматі. Розробка та апробація методик, що дозволяють ефективно розвивати відчуття ритму в музично обдарованих дітей дошкільного віку дистанційно за допомогою логоритміки, є вкрай важливою для забезпечення неперервності освітнього процесу, його індивідуалізації, підвищення мотивації та загалом підтримки розвитку талановитих дітей, незважаючи на зовнішні обставини. Таким чином, можна стверджувати, що комплексний розгляд означених аспектів визначає високу актуальність рукопису дисертації Ярошенко І.В. для сучасної педагогічної науки та практики.

Дисертанткою чітко сформульована мета дослідження та відповідно до мети концептуальна ідея, чотири основних завдання дослідження, що зумовили його структуру. Визначено об'єкт і предмет дослідження, які логічно узгоджені із завданнями та методикою дослідження, що загалом вказують шляхи вирішення проблеми, знаходять своє тлумачення у висновках. Усі три розділи дисертаційної роботи структурно логічні, змістовно пов'язані між собою та послідовно реалізують сформульовану мету дослідження. Відповідність між метою, завданнями й змістом роботи є чіткою й методологічно обґрунтованою.

Для виконання першого завдання дослідження було здійснено ґрунтовний аналіз філософської, педагогічної та психолого-педагогічної літератури, перед усім з проблематики обдарованості і зокрема, музичної, що дозволило розглянути проблему досліджуваного феномена в історичному, психологічному, педагогічному аспекті в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зазначаючи складність і багатомірність феномену обдарованості, дискусії науковців стосовно неоднозначності дефініції самого поняття, різні значення та контекстуальні аспекти, авторкою дослідження розкрито розуміння обдарованості як багатокомпонентної психологічної системи, що є динамічною та зумовлює комплексний розвиток особистості, спрямований на реалізацію її творчого потенціалу. Поряд із цим, розглянуто музичну обдарованість у взаємодії з різними когнітивними процесами, як динамічне поєднання музичного інтелекту, творчого

потенціалу та виконавських навичок. Розкрито зміст музичної обдарованості, базуючись на теорії музикальності у комплексі музичних, тобто спеціальних і загальних здібностей, при цьому показано важливу роль оркестрики, як ефективної системи навчання з розвитку ритмічного відчуття у музично обдарованих дошкільників засобами логоритміки. Базуючись на наукових дослідженнях з психофізіології, когнітивістики, педагогіки розкрито особливості розвитку дитини старшого дошкільного віку, її пізнавальної, комунікативної, соціально-емоційної, сфери, гендерної соціалізації, її належність до унікальної дитячої субкультури. Відмічено, що важливим показником фізичного та розумового розвитку дітей старшого дошкільного віку є розвиток їхніх психомоторних властивостей, зокрема відчуття ритму: мовного, музичного, фонематичного. Аналіз наукових розробок з музикознавства, когнітивної лінгвістики та актуальних тенденцій у напрямі музичної обдарованості дозволив дисертантці зробити висновок, що своєчасний розвиток відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку є важливим аспектом їхнього музичного виховання та забезпечує здатність кожної дитини до повноцінного самовираження й саморозвитку, розглянути можливість застосування логоритміки як інтегративного методу, що поєднує в собі музичні, мовленнєві та кінестетичні елементи, сприяючи гармонійному розвитку особистості. Результати здійсненого наукового пошуку та напрацьований власний досвід дозволив дисертантці стверджувати, що розвиток відчуття ритму та почуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку може здійснюватися за допомогою представлених різноманітних методик та вправ, й констатувати інтеграцію логоритміки в систему музичного виховання ЗДО, базуючись на концепції синкретичності дитячої творчості, поєднуючи у собі освітній та терапевтичний аспекти, що додатково підкреслює цінність цього дослідження в сучасних кризових умовах, які наразі разом з усіма переживають діти в Україні. Звертає на себе увагу розгляд пріоритетних у дошкільній педагогіці та лінгводидактиці підходів й застосування методів художньо мовленнєвої, ігрової (сюжетно-рольової) діяльності, біоенергопластики тощо, музичного супроводу, використання різноманітних мовленнєвих технік, пісенного матеріалу та ін., авторське бачення структури заняття.

Узагальнюючи виконання першого завдання дослідження, можна констатувати, що обраний методологічний апарат, базований на теоретичному аналізі й синтезі наукових джерел, емпіричний досвід авторки з використання логоритміки дозволив здійснити всебічний огляд досліджуваної проблеми, виявити її актуальні аспекти та суперечності, а також уточнити ключові поняття:

«обдарованість», «музична обдарованість дітей старшого дошкільного віку», «відчуття ритму у музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку», «дистанційне навчання», «логоритміка в умовах дистанційного навчання», що демонструє належний рівень наукової обґрунтованості та відповідає вимогам до робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Рухаючись за логікою подання матеріалів у дисертаційному дослідженні розкриємо методологічний апарат виконання третього завдання дисертаційного дослідження, яке полягало у розробці та обґрунтуванні методичної моделі розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання. Для його виконання дисертанткою детально розкрито можливості, переваги та проблеми дистанційного навчання у розвитку відчуття ритму засобами логоритміки в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку, показано як адаптувати традиційні логоритмічні методики, необхідне обладнання до віддаленого формату, використовуючи можливості цифрових технологій для створення інтерактивних та захоплюючих занять, технічні можливості, відповідне обладнання, мережеві інструменти з урахуванням санітарних норм дистанційного заняття. Показано, що повноцінне занурення дітей у процес музичного виховання дає можливість використання сучасних платформ дистанційного навчання, інструментів та функцій інтерактивної взаємодії, створюючи динамічне освітнє середовище (поділ екрану, інтерактивна дошка, фонове шумоподавлення, показ відео, групова робота в окремих віртуальних кімнатах, запис занять, чат спілкування з батьками, звукові та анімаційні ефекти тощо). Для підготовки занять з інтерактивними мультимедійними вправами та іграми авторка пропонує використання низки цифрових платформ, що забезпечують можливість розробки дидактичних матеріалів, спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення запису занять, спеціалізовані музичні програми та платформи на кшталт My Music Staff або Tonara Music та ін..

Для обґрунтування методичної моделі дисертанткою детально розкрито теоретико-методичні засади розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання, продемонстровано застосування цілісного підходу, що інтегрує низку провідних концепцій у галузі музичної педагогіки, дитячої психології та цифрової освіти, наголошено на можливості адаптивних систем навчання, які можуть пропонувати персоналізовані навчальні програми, аналізувати індивідуальні особливості музичного сприйняття, ритмічного чуття та слухової пам'яті кожної

дитини й створюють інтерактивне, музично насичене навчальне середовище активної взаємодії з музичним матеріалом дітей старшого дошкільного віку. Переконливим здобутком на цьому етапі дослідження, на нашу думку, є аналіз нетрадиційних авторських методів музичного навчання, зокрема: Карла Орфа, Еміля Жака-Далькроза, Золтана Кодая, Шинічі Сузукі, які продемонстрували свою ефективність та можливості розвитку музичних здібностей практично у кожній дитини. Спираючись на всебічний аналіз сучасних теоретичних концепцій та практичних досліджень у сфері музичного виховання дітей старшого дошкільного віку, логоритміки, психології дитячої обдарованості, а також ефективного застосування цифрових технологій в освітньому процесі, спираючись на наукове поняття педагогічної моделі авторкою дослідження створено цілісну методичну модель, яка враховує особливості розвитку музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку в умовах дистанційного навчання, обґрунтовано її структуру та зміст, детально розглянуто компоненти цієї моделі, їхні взаємозв'язки та функції. Звертають на себе увагу запропоновані форми і методи дистанційного розвитку відчуття ритму старших дошкільників засобами логоритміки, які напрацьовані практичною діяльністю авторки, що є переконливим результатом цього дисертаційного дослідження.

Комплексно розглянемо методологічний апарат другого та четвертого завдання дослідження, оскільки вони обидва пов'язані з організацією експериментального дослідження. Для їх виконання було розроблено модель експериментального дослідження, що охоплювала констатувальний (діагностичний), формувальний та контрольний етапи. Серед методів дослідження, які використані для виконання цих завдань: анкетування вихователів ЗДО, інтерв'ювання, бесіди, спостереження за діяльністю учасників експерименту (бланк спостереження), аналіз планової документації музичних керівників. Для статистичної обробки отриманих даних використані методи парних порівнянь за критерієм Пірсона. Дисертанткою розроблено та науково підтверджено критерії та показники, а також визначено відповідні форми та методи, що слугують ефективним інструментарієм як для діагностики рівнів розвитку, так і для забезпечення досягнення очікуваних результатів. Порівняння початкових результатів експериментальної та контрольної груп дозволило визначити базовий рівень розвитку відчуття ритму у дітей та оцінити динаміку змін на основі кінцевих результатів, що дало можливість встановити ефективність запропонованих методик і відповідних завдань.

Створена авторкою дослідження критеріально-рівнева шкала оцінювання відчуття ритму старших дошкільників контрольної та експериментальної групи з визначеними показниками, статистичний аналіз даних експериментального дослідження з використанням запропонованого методологічного інструментарію констатувального експерименту дозволили виокремити серед досліджуваних контрольної та експериментальної груп дітей з ознаками музичної обдарованості й здійснити три-етапний формувальний експеримент з розвитку відчуття ритму в дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи, отримати відповідні результати, які констатували ефективність запропонованої методики.

Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення мети і розв'язання завдань, поставлених І. Ярошенко. Поданим у дисертації висновкам, загальним та до кожного розділу, притаманна повнота і логічність викладу, вони відповідають поставленим завданням дослідження, є достатньо обґрунтованими, містять наукову новизну і практичну цінність.

Розроблені дисертанткою теоретичні положення, практичні розробки і рекомендації повно відображені у трьох одноосібних публікаціях та однієї спільно з науковим керівником у наукових фахових виданнях, трьох публікаціях у матеріалах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Апробація результатів дисертаційного дослідження підтверджена довідками від трьох закладів дошкільної освіти.

Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційного дослідження — 337 сторінок, з яких 226 сторінок — основна частина, 111 сторінок — додатки. Список використаних джерел включає 188 найменувань, з яких 18 — праці зарубіжних авторів. Дисертація містить 28 таблиць, 19 рисунків та додатки.

Мова дисертації є науковою, чіткою, лаконічною, без особливих стилістичних та орфографічних помилок.

Як свідчить аналіз роботи, зокрема розробленої методики, результатів кожного з етапів проведеного експерименту є усі підстави зробити висновок про ефективність розроблених наукових підходів, принципів, педагогічних умов, форм та методів навчання, відповідної моделі розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Представлений у дисертації матеріал, його аналіз та інтерпретація, зроблені висновки не викликають заперечень. Позитивно оцінюючи результати дисертації Ярошенко Інни Вікторівни, вважаємо за доцільне висловити окремі побажання та зауваження:

1. На нашу думку, порядок розташування завдань дослідження дещо порушує порядок його здійснення, бажано було б завдання 2 і 3 поміняти місцями.

2. Не зважаючи на те, що в дисертаційному дослідженні розкрито можливості ряду платформ та інструментів дистанційного навчання, на нашу думку, представлено не достатню кількість цифрових інструментів, що дозволяють дітям експериментувати з ритмом і тембром тощо, які наразі активно розробляються з використанням штучного інтелекту, на кшталт віртуальних помічників, натренованих під певні задачі навчання і розвитку.

3. На с. 86-87 рукопису дисертації стверджується, що завдяки новітнім технологіям можливе впровадження адаптивних систем навчання, розкрито їхні можливості, але не показано на основі яких досліджень зроблено такий висновок, можливо треба було надати відповідний приклад такої платформи, посилання на неї.

4. На нашу думку, подання «Змісту» у структурі методичної моделі розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання потребує логічного перерозподілу та доопрацювання окреслених понять с.98.

5. Звертаючи увагу на глибину і широту запропонованої дисертанткою методичної моделі розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання, як цілісної педагогічної системи, на нашу думку, серед її структурних компонентів не вистачає системи оцінювання результатів дистанційного навчання здобувачів освіти запропонованого напрямку.

6. При поданні посилань на зарубіжні літературні джерела, на деяких сторінках вони подаються іноді у подвійному форматі: спочатку в стилі АРА та нижче дублюються у ДСТУ 8302:2015. (Стор. 29, 37, 38, 84, 93)

7. Чи варто було збільшувати кількість сторінок рукопису додатком Л?

Проте висловлені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на позитивну оцінку дисертації.

Аналіз структури та змісту дисертації дозволяє констатувати, що поставлені завдання виконані, а мету наукового пошуку досягнуто. У дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлено результати дослідження, не виявлено фактів академічної недоброчесності, ідеї, наукові положення, засоби та заходи з розвитку відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання викладені в ній, отримано авторкою особисто, можуть бути використані в науково-педагогічній практиці і складають основу для подальшого вивчення означеної наукової проблеми.

Висновок. Аналіз дисертації, опублікованих праць, підготовлених за її результатами, дає підстави для висновку про те, що дослідження Ярошенко І.В. «Розвиток відчуття ритму в музично обдарованих дітей старшого дошкільного віку засобами логоритміки в умовах дистанційного навчання» є самостійним, завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає нормативним вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою КМУ №44 від 12 січня 2022 року, а її авторка – Інна Вікторівна Ярошенко – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 — Освітні, педагогічні науки у галузі знань 01 — Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу підтримки обдарованості
Інституту обдарованої дитини
НАПН України

Наталія Поліхун